LAUSUNTO

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle

Hallinnon yhteiset sähköisen asioinnin tukipalvelut

Effi – Electronic Frontier Finland ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunnon hallituksen esityksestä, joka koskee hallinnon yhteisiä sähköisiä tukipalveluita (HE 59/2016 vp). Effi on perustettu edistämään perusoikeuksien toteutumista sähköisessä viestinnässä.

Lakiesityksen pääkohdista

Effi pitää hyvänä, että valtionhallinto on sitoutunut sähköisten palveluiden kehittämiseen ja koordinointiin, jottei jokaista pyörää tarvitse keksiä aina uudelleen. Erityisen ilahduttavaa on naapurimaa Viron avoimen lähdekoodin ohjelmien hyödyntäminen, joka toivottavasti poikii vastavuoroisesti lisää avointa lähdekoodia myös muiden käyttöön.

Esityksessä puhutaan muun muassa julkisten palvelujen saatavuudesta, laadusta, tietoturvallisuudesta, yhteentoimivuudesta ja ohjauksesta sekä julkisen hallinnon toiminnan tehokkuuden ja tuottavuuden edistämisestä. Ihmisnäkökulma on ehkäpä hieman unohtunut, ja tavoitteissa voitaisiin mainita myös esimerkiksi ihmisten hyvinvoinnin tukeminen ja paremmat mahdollisuudet hallita henkilökohtaisia tietoja. Jokaisen on voitava viihtyä ja kokea osallisuutta sähköisissä ympäristöissä. Tietoyhteiskunnan legitimiteetti edellyttää, että se on inhimillinen ja tuntuu tutulta.

Effi muistuttaa seuraavista laajemmista periaatteista digitalisoitumiseen liittyen.

1. Avoimet ohjelmistot, standardit ja rajapinnat käyttöön

Effi on tyytyväinen, että hankkeessa on lähdetty hyödyntämään avoimeen lähdekoodiin perustuvaa Viron X-Roadia. Yleisesti Effi kannattaa avoimen ja vapaan lähdekoodin käyttöä julkisissa tietojärjestelmähankkeissa, sillä se tukee avoimen kilpailun kehittämistä alalla ja tuo säästöjä.

Ylipäänsä julkisen sektorin tietojärjestelmissä on sitouduttava avoimiin standardeihin ja avoimiin rajapintoihin. Hankintakriteereihin on sisällytettävä ohjelmistojen lähdekoodiin pääsy, jolloin mahdollisen jatkokehitystyön voidaan kilpailuttaa erikseen ja eri järjestelmät voidaan rakentaa yhteensopiviksi. Näin voidaan välttää toimittajaloukkuja ja mahdollistetaan hankintakilpailujen avaaminen suuremmalle määrälle yrityksiä.

Etenkin naapurimaiden kanssa tehtävässä yhteistyössä voitaisiin pyrkiä vielä kunnianhimoisempiinkib tavoitteisiin, kuten Pohjoismaiden ja Viron kesken toimivaan sähköiseen kansalaisuuteen, pidemmällä tähtäimellä koko EU:n.

2. Julkisin varoin tuotetut materiaalit julkisiksi

Julkisin varoin tuotettu tieto, kuten tutkimusartikkelit, oppimateriaalit, kartta-, sää-, tilastotiedot, arkistot ja vastaavat tietoaineistot, ohjelmistot sekä soveltuvilta osin Yleisradion ohjelmat tulee oletusarvoisesti antaa kaikkien vapaaseen käyttöön.

Tieto ei kulu eikä häviä käytössä, vaan tiedon arvo ja laatu kasvavat käytön myötä. Resurssien tehokkaampi käyttö säästäisi myös rahaa, kun koulujen ja tutkimuslaitosten ei tarvitse tehdä samaa työtä päällekkäin eikä ostaa käyttöoikeuksia toisiltaan. Esimerkiksi maanmittauslaitoksen aineistoja on ollut vapaasti saatavilla vuodesta 2012. Avaamisesta saatuja kokemuksia voidaan varmasti hyödyntää muissakin kohteissa. Esityksessä on hienoa havaita, että avoindata.fi -palvelua jatketaan.

3. Tietosuoja

Tietosuoja on huomioitava kaikissa hankkeissa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää järjestelmiin, joissa käsitellään arkaluontoisia tietoja esimerkiksi ihmisten terveydestä. Henkilörekistereiden ja muiden tietovarantojen käyttäjiä tulee kouluttaa hyvistä käytännöistä tietosuojan huomioinnin osalta. EU:n tuoreen tietosuoja-asetuksen[1] myötä organisaatioiden on pystyttävä osoittamaan entistä paremmin, että tietosuojasäännökset huomioidaan toiminnassa.

Esimerkiksi terveystietojen päätyminen vääriin käsiin on erittäin vakava asia. Tallennettavien tietojen osalta on myös aina arvioitava, onko tietojen tallentaminen välttämätöntä ja miten pitkäksi aikaa ne tallennetaan. Parasta tietosuojaa on joissakin tapauksissa se, että tietoja ei edes kerätä sähköiseen muotoon. Liian usein kerätään dataa ja sitten ihmetellään kun sitä väärinkäytetään, vaikka datan keräämättömyys olisi ollut ratkaisu "tietosuojan Gordionin solmuun". Ihmisten on myös pääsääntöisesti voitava tarkistaa ja oikaista omia tietojaan.

4. Perusoikeuksien huomiointi

Joukkoliikenteen matkakorttijärjestelmät, ruuhkamaksujärjestelmät ja vastaavat tulisi toteuttaa siten, että ne mahdollistavat myös anonyymin käytön. Yleensäkin hankkeita tulee muistaa arvioida myös perusoikeusvaikutusten osalta. Henkilörekistereiden ja muiden tietovarantojen käyttäjiä tulee kouluttaa hyvistä käytännöistä perusoikeuksien huomioinnin osalta.

5. Julkisuuslain toteuttamisen edistäminen

Sähköisiä palveluja on kehitettävä julkisuuslain toteutumiseksi käytännössä. Julkisten asiakirjojen on mahdollisuuksien mukaan oltava suoraan löydettävissä ja ladattavissa, tai vähintään ne on saatava pyydettäessä helposti. Hyvä hallintotapa ei saa jäädä pelkkiin juhlapuheisiin vaan asiassa on ryhdyttävä toimiin. Avoimuuden ja läpinäkyvyyden parantaminen mahdollistaa paremman päätöksenteon.

1 Ks. https://edri.org/gdpr-document-pool/

6. Kaikkien huomioiminen

Järjestelmiä suunniteltaessa tulee huomioida myös erityisryhmät kuten sokeat, vanhukset ja vailla verkkoyhteyttä olevat. Kaikki eivät välttämättä halua käyttää tai pysty käyttämään sähköisiä palveluja, joten palveluja on aina tarjottava myös muilla tavoilla, vaikka digitaalinen kanava olisikin suurimmalle osalle kansalaisia toimiva ensisijainen vaihtoehto.

Effi ry:n puolesta

Leena Romppainen
Varapuheenjohtaja

Ahto Apajalahti
Hallituksen jäsen